تجربه روابط آنلاین از دیدگاه دختران نوجوان: مطالعه کیفی در آسیب شناسی روابط سایبری

دکتر رضا مسعودی‌فر[۱]
دکتر بهزاد شالچی[۲]
صبا کلاهی حامد[۳]

چکیده

طی چند دهه گذشته شاهد افزایش چشمگیر استفاده نوجوانان از اینترنت به ویژه برای برقراری ارتباط با دیگران بوده‌ایم. این امر با تعاملات رو در رو و دیگر جنبه‌های زندگی روزانه تداخل پیدا کرده و نگرانیهایی را سبب شده است. از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی و تبیین تجارب واقعی نوجوانان دربارهٔ گرایش به برقراری ارتباط با دیگران در فضای سایبری انجام گرفته است. روش پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی است. جامعهٔ آماری پژوهش دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تبریز در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بوده است که از میان آنها ۱۴ نفر به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شده اند. اطلاعات از طریق مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته با شرکت‌کنندگان گردآوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویه تحلیل داده‌های پدیدار شناسی تجربی موستاکاس استفاده شده است. به طور کلی دو محتوای اصلی از نتایج این پژوهش استخراج شد که عبارت اند از: ۱) فضای سایبری مکانی است برای برقراری ارتباط اجتماعی آسان با دوستان و آشنایان ۲) فضای سایبری مکانی است برای تجربه ارتباط با افراد ناآشنا و غریبه. با توجه به نتایج به‌دست آمده از پژوهش پیشنهاد می‌شود که برای پیشگیری از مسائل ناشی از استفاده نادرست از اینترنت و برقراری روابط ناسالم سایبری، مسئولان و دست اندرکاران امور آموزشی و پژوهشی به منظور فرهنگ‌سازی در این زمینه، برنامه‌ریزی و اقدامات مناسب انجام دهند.

کلید واژگان: تجربه روابط آنلاین، دیدگاه نوجوانان، مطالعه کیفی

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۱/۱۹ تاریخ پذیرش: ۹۷/۹/۶

۱. دکتری تخصصی جرم‌شناسی، عضو هیات علمی گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز R.masoudifar@gmail.com
۲. استادیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)
shalchi@azaruniv.ac.ir
۳. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران
sabakolahi@gmail.com

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

مقدمه

اینترنت یکی از نوآوریهای مهم و با ارزش قرن بیستم است(گو[1]،۲۰۱۲) که به منزلهٔ یکی از تأثیرگذارترین اشکال رسانه‌های جمعی سبب ایجاد تغییرات اساسی در رفتار افراد و سپری کردن زمان زیاد در فضای سایبری برای مطالعه، یادگیری، برقراری رابطه آنلاین و سرگرمی شده است (لی، کو[2] و چو[3]، ۲۰۱۵؛ والاس[4]،۲۰۱۴). تحقیقات نشان می‌دهد که امروزه شمار بسیاری از کودکان و نوجوانان از اینترنت استفاده می‌کنند و بسیاری از آنان برای برقراری ارتباطات اجتماعی از آن بهره می‌گیرند. درحالی‌که بیشتر آنان بدون مشکل قابل توجهی از اینترنت استفاده می‌کنند، برخی دیگر روشهای ناکارآمد استفاده از آن را گزارش کرده اند (دورکی[5] و همکاران،۲۰۱۲). کاربرانی که به صورت ناکارآمد از اینترنت استفاده می‌کنند، دچار اعتیاد به استفاده از اینترنت می‌شوند و این امر بر فعالیتهای مهم روزمره، روابط و بهزیستی روانشناختی آنها اثر منفی می‌گذارد (لام و پنگ[6] ،۲۰۱۰). اعتیاد به روابط سایبری یکی از انواع اعتیاد سایبری است و در افرادی دیده می‌شود که آشکارا مشغول ارتباطات اینترنتی یا درگیر در تعهدات مجازی اند (معیدفر، حبیب‌پور گتابی و گنجی، ۱۳۸۴).

شبکه‌های اجتماعی مجازی که ارتباطات میان کاربران را میسر می‌سازند، در طول چند سال گذشته به طور فزاینده میان مردم محبوب شده‌اند (بوید[7]، ۲۰۰۶؛ الیسون، استاینفیلد و لمپ[8]،۲۰۰۷). مطالعات حاکی از افزایش وابستگی نوجوانان به شبکه‌های اجتماعی(فیس‌بوک، مای‌اسپیس، پیامهای متنی، توئیتر و وبلاگها و ...)است (باک، شیل، روم و لین[9]،۲۰۱۰). وابستگی به این شبکه‌ها علاوه بر صرف زمان بسیار، بر تعاملهای رو در روی افراد نیز اثر منفی می‌گذارد. حتی اگر وابستگی به شبکه‌های اجتماعی آنلاین شکلی از اعتیاد به اینترنت در نظرگرفته شود (تادانی و چونگ[10]،۲۰۱۱)، به منزلهٔ اختلال یا بیماری ذهنی مطرح نمی‌شود (واکر[11]،۲۰۱۲، به نقل از گیوتا و کلفتاراس[12]،۲۰۱۳) اما به منزلهٔ اعتیاد رفتاری مطرح می‌شود که مقاومت در برابر آن در مقایسه با

1. Gu
2. Ko
3. Chou
4. Wallace
5. Durkee
6. Lam & Peng
7. Boyd
8. Ellison, Steinfield & Lampe
9. Bahk, Sheil, Rohm & Lin
10. Thadani & Cheung
11. Walker
12. Giota & Kleftaras

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

اعتیاد به مصرف الکل و مواد و کشیدن سیگار سخت‌تر است (گسل[1]،۲۰۱۲؛ واکر،۲۰۱۲، به نقل از گیوتا و کلفتاراس،۲۰۱۳). نشانه‌های وابستگی و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی عبارت اند از: تغییر خلق، اشتغال ذهنی به استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، افزایش تدریجی زمان استفاده از آن، بروز مشکلات روانی و میان–فردی و احتمال عود پس از یک دوره خودداری از استفاده (گریفیث[2]، ۲۰۰۵).

امروزه برای بسیاری از کاربران اینترنت، شبکه‌های اجتماعی مجازی روشی ارجح برای برقراری ارتباط با دیگران به شمار می‌رود. کارکردهای اجتماعی این شبکه‌ها ذاتاً با پیامدهایی مثبت همراه اند. استفاده از شبکه‌های اجتماعی فرصتی برای تحکیم روابط در شبکه‌ای از دوستیهای نزدیک و خانوادگی ایجاد می‌کند و حمایت عاطفی فراهم می‌آورد که پاتنام[3] از آن با اصطلاح «سرمایه پیوند اجتماعی[4]» یاد می‌کند(والراو، فان ویزنبک و هرمن[5]،۲۰۱۲). از سویی هم پیامدهای منفی مرتبط با شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد توجه قرار گرفته است، زیرا در سالهای اخیر دوستیابی از طریق این شبکه‌ها در میان نوجوانان به موضوعی اساسی و چالش برانگیز تبدیل شده است (فونگ[6]،۲۰۱۶). این امر نگرانیهای جدی در زمینهٔ نقش اینترنت در الگوی دوستیابی نوجوانان به وجود آورده که با تعاملات رو در رو و سایر جنبه‌های زندگی تداخل پیدا می‌کند. نتایج مطالعات گوناگون نشان داده است که نوجوانان ارتباطات آنلاین بیشتری را تجربه می‌کنند (لنهارت، مادن و هیتلین[7]،۲۰۰۵)، زیرا آنها دوستیهای آنلاین را با توجه به امکان گفتگو در مورد موضوعات گوناگون و خودافشایی صمیمانه ارضاکننده می‌یابند (مش و تالمود[8]،۲۰۰۶؛ والکنبرگ و پیتر[9]،۲۰۰۷). نتایج تحقیق والکنبرگ، پیتر و شوتن[10] (۲۰۰۶) نشان داده است که ۳۵ درصد نوجوانان ۱۹–۱۰ ساله هلندی که عضو سایتهای شبکه‌های اجتماعی بودند، یک دوستی آنلاین را شکل داده بودند. ویندهام[11] (۲۰۰۷) نیز رابطه میان درگیری در روابط اینترنتی و تغییرات روانشناختی و تحصیلی را در یک نمونه ۶۱۴ نفری از دانش آموزان دبیرستانی بررسی کرده است.

1. Goessl
2. Griffiths
3. Putnam
4. Bonding social capital
5. Walrave, Vanwesenbeeck & Heirman
6. Fung
7. Lenhart, Madden & Hitlin
8. Mesch & Talmud
9. Valkenburg & Peter
10. Schouten
11. Windham

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

بیش از یک سوم از مشارکت‌کنندگان گزارش کردند که حداقل یک بار در روز به چت‌رومها (اتاقهای گفتگو) یا سایر فناوریهای تعاملی سر می زدند و ۵۵ درصد گفتند که ضمن انجام دادن تکالیف مدرسه به صورت آنلاین با دوستانشان ارتباط برقرار می‌کنند. این روابط منعکس‌کننده نیازهای نوجوانان است که یاد می‌گیرند الگوهای جدیدی را از ارتباط با دوستان شکل دهند، در پی یک موقعیت در گروه باشند و یا تجاربشان را به اشتراک بگذارند(اسمائل، براون و بلینکا[1]،۲۰۱۲؛ کورتوا ، آل و وان‌وینزبرگه[2]،۲۰۱۲). در این میان بسیاری از کاربران اینترنت به ویژه نوجوانان نه تنها از اینترنت برای برقراری ارتباط با دوستان استفاده می‌کنند، بلکه دوستیهای جدیدی با افراد ناآشنا نیز شکل می‌دهند (مش و تالمود ،۲۰۰۷؛ باک، بائی[3] و جانگ[4]،۲۰۱۳). کوجات[5] (۲۰۱۱) اشاره کرده است که برخی افراد در شبکه‌های اجتماعی با افرادی ارتباط برقرار می‌کنند که پیش از این هرگز آنها را ندیده‌اند. گرین‌فیلد[6] (۱۹۹۹، به نقل از اسمائل و همکاران،۲۰۱۲) معتقد است که کاربران چت‌روم‌ها به ویژه آنهایی که با غریبه‌ها ارتباط برقرار می‌کنند، گروهی از معتادان به اینترنت را تشکیل می‌دهند، زیرا برای این کاربران، اینترنت منبع اصلی پاداش اجتماعی و میان- فردی است و به طور بالقوه به روابط مجازی دلالت دارد. درویین و توبین[7] (۲۰۱۴) بر این باورند که این تمایل نوجوانان برای برقراری ارتباط با دیگران نشان دهنده یک تغییر و تحول بوده و اینترنت توانسته است بی بند و باری آنان را تشدید کند. در واقع اینترنت به خودی خود به وجود آورنده مشکلات ارتباطی نیست، بلکه توجه افرادی را به خود جلب می‌کند که مشکلات اجتماعی دارند، اما برای آنها راه حلی پیدا نمی‌کنند. لذا تا زمانی که فرد ارتباطش را با دنیای واقعی از دست نداده و دنیای مجازی بر دنیای واقعی‌اش برتری نیافته است، دچار مشکل نمی‌شود. چنین به نظر می‌رسد که صمیمیت، محبت و اعتماد، از عوامل مهم و تأثیرگذاری هستند که باید میان اعضای خانواده وجود داشته باشد. در صورت عدم برقراری ارتباط مناسب میان فرد با سایر اعضای خانواده، فاصله ایجاد می‌شود و فضای اینترنت می‌تواند یکی از گزینه‌های موجود، برای جایگزینی این کمبود باشد(رنجبران، ۱۳۹۲، به نقل از اسمعیلی‌زاده،۱۳۹۵).

1. Smahel, Brown & Blinka
2. Courtois, All & Vanwynsberghe
3. Bae
4. Jang
5. Kujath
6. Greenfield
7. Drouin & Tobin

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

افزون بر این، عوامل دیگری مانند ویژگیهای شخصیتی (خجالتی بودن، درونگرایی، اضطراب) (شلدون[۱]، ۲۰۱۳)، تنهایی، عزت‌نفس (سیِین و سیِین[۲]، ۲۰۰۸، نیمتز[۳]، گریفیث و بانیارد[۴]، ۲۰۰۵) و کیفیت ارتباط با والدین (کو، ین[۵]، ین، لین[۶] و یانگ[۷]، ۲۰۰۷؛ پارک، کیم و چو[۸]، ۲۰۰۸) در اعتیاد به اینترنت و برقراری روابط سایبری نقش دارند و به عنوان عوامل بالقوه مهم در شکل‌گیری و کیفیت دوستیهای واقعی و آنلاین شناخته شده‌اند. در چنین شرایطی کاربران نوجوان اغلب با برقراری روابط آنلاین، که ساختگی و ضعیف اند، به روابط واقعی زندگی کمتر بها می‌دهند و از جامعه و ارتباطات اجتماعی واقعی دوری می‌کنند. به این ترتیب دوستی اینترنتی خیلی سریع، جایگاه روابط خانوادگی و دوستان قدیمی را می‌گیرد و نوجوانان به همین دلیل از تعامل رو در رو اجتناب می‌کنند و این امر مهارتهای تعامل اجتماعی آنان را در زندگی واقعی کاهش می‌دهد (براد و ولف[۹]،۲۰۰۱، به نقل از فونگ ،۲۰۱۶).

با توجه به رشد روزافزون اینترنت و افزایش شمار کاربران نوجوان، لزوم پژوهش در زمینهٔ تأثیر فضای سایبری بر روابط کاربران به منظور روزآمدن کردن اطلاعات و طراحی برنامه‌های مؤثر در این حوزه، بیش از پیش احساس می‌شود. از آنجا که پژوهشهای کمّی انعطاف و عمق لازم را ندارند، در مطالعه حاضر با رویکرد کیفی و پدیدارشناسی و با هدف کشف، تبیین و درک تجربه مستقیم نوجوانان به بررسی این مسأله پرداخته شده است.

روش پژوهش

با توجه به ماهیت پژوهش و نحوه گردآوری داده‌ها، روش پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی است. پژوهش کیفی با مدنظر قرار دادن رویکرد تفسیری، به پژوهشگران امکان می‌دهد که کنشها و پدیده‌های اجتماعی و ارتباطی را در بستری که بدانها معنا بخشیده‌اند، درک و مطالعه کنند و بتوانند از منظر کنشگران به زیست‌جهان آنها بنگرند. در این زمینه، تحلیل تفسیر پدیدارشناختی می‌تواند برای توسعه مفهومی توصیفهای عمیق تجربه‌های انسانی به کار رود.

1. Sheldon
2. Cehyan, A. & Cehyan, C.
3. Niemz
4. Banyard
5. Yen
6. Lin
7. Yang
8. Park, Kim & Cho
9. Berad & Wolf

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

افزون بر این، می‌توان از آن به عنوان ابزاری برای ایجاد نظریه‌ها، مدلها و تبیینهایی استفاده کرد که به فهم بهتر تجربه‌های کنشگران کمک می‌کنند(کوثری، عرفانی حسین‌پور و عموری،۱۳۹۱).

جامعه آماری پژوهش، دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر تبریز در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند که از میان آنها ۱۴ نفر به روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف انتخاب شدند و نمونه‌گیری تا آنجا ادامه پیدا کرد که اشباع در اطلاعات گردآوری شده حاصل شد. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته با شرکت‌کنندگان استفاده شد. مصاحبه با هریک از شرکت کنندگان در یک نوبت ۶۰ دقیقه‌ای صورت گرفت. رویه تحلیل داده‌های پدیدارشناسی تجربی و متعالی[1] موستاکاس[2] مبتنی بر پدیدارشناسی متعالی هوسرلی[3] است که از روشهای ون‌کام[4] (۱۹۶۶) و کلایزی[5] (۱۹۷۸) حاصل شده است و شامل شناسایی پدیده مورد مطالعه، حذف(تعلیق) تجارب شخصی پژوهشگر و گردآوری داده‌ها از افراد گوناگونی است که پدیده را تجربه کرده‌اند. سپس پژوهشگر به تحلیل داده‌ها و تقلیل اطلاعات به گزاره‌ها و عبارات مهم می‌پردازد و این گزاره‌ها را باهم ترکیب می‌کند. در مرحله بعد آنها را به یک توصیف متنی (آنچه شرکت‌کنندگان تجربه کرده‌اند) و یک توصیف ساختاری(چگونه افراد بر حسب شرایط، موقعیت یا زمینه پدیده‌ها را تجربه کرده‌اند) تبدیل می‌کند و در نهایت ترکیبی از توصیف متنی و ساختاری ارائه می‌شود تا جوهره اصلی تجربه به خواننده منتقل شود(اعرابی و بودلایی،۱۳۹۰). این پژوهش نیز بر رویکرد پدیدارشناسی تجربی و متعالی موستاکاس استوار بوده و تجارب افراد را در زمینهٔ برقراری ارتباط با دیگران در فضای سایبری مورد کاوش قرار داده است.

یافته‌ها

با بهره‌گیری از اطلاعات به دست آمده در این پژوهش، دو محتوای اصلی زیر استخراج شده است:

۱. فضای سایبری مکانی برای برقراری ارتباط اجتماعی آسان با دوستان و آشنایان. در این پژوهش نوجوانان دختر فضای سایبری را مکانی برای برقراری ارتباط اجتماعی آسان عنوان کردند. شماری از نوجوانان معتقد بودند که شبکه‌های اجتماعی امکان برقراری ارتباط بیشتر با دوستان

1. Empirical, transcendental phenomenology
2. Moustakas
3. Hursselian
4. Van Kaam
5. Colaizzi

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]
[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

دنیای واقعی را فراهم کرده است. «در شبکه‌های اجتماعی از طریق گروههای دوستی بیشتر با دوستانم در ارتباط هستم».

۲. فضای سایبری مکانی است برای تجربه ارتباط با افراد غریبه: فضای سایبری موجب گسترده‌تر شدن دامنه ارتباطات شده است، به طوری که بسیاری از افراد از این فضا برای برقراری ارتباط با دوستان و آشنایان استفاده می‌کنند. عده‌ای نیز فراتر از این روابط رفته و روابطی جدید را با افراد غریبه (دوستان مجازی) شکل می‌دهند. در پژوهش حاضر نوجوانان دختر اذعان داشتند که یک یا چند دوست مجازی دارند. بر اساس تجارب آنان پنج محتوای فرعی از این مضمون به دست آمده است:

۲-۱. مطرح کردن مشکل با دوستان مجازی، درخواست کمک و احساس راحتی بیشتر با آنها: «دوستان مجازی زیادی دارم و بیشتر با جنس مخالف در ارتباط ام، زیرا در بسیاری مواقع آنها بیشتر مرا درک می‌کنند و راه حل منطقی برای مشکلاتم پیشنهاد می‌کنند».

۲-۲. محدود بودن ارتباط با خانوده، احساس نیاز به داشتن ارتباط با افراد غریبه و کمک به اجتماعی شدن: «در فضای مجازی با افراد زیادی دوست هستم چون فکر می‌کنم انسان به جز خانواده و دوستان نیاز دارد که با افراد دیگر(غریبه) هم در ارتباط باشد و فضای سایبری این امکان را برای فرد فراهم می‌کند»«از آنجایی که فرد درونگرایی هستم و حتی با اعضای خانواده ارتباط محدودی دارم تمایل به برقراری ارتباط با دوستان مجازی دارم، چون تعاملات رو در رو نیست و در معرض قضاوت قرار نمی‌گیرم و دچار تنش و استرس روابط رو در رو نمی‌شوم».

۲-۳. همسن و سال بودن و داشتن عقاید و باورهای مشترک: «دوست مجازی هم دارم چون احساس می‌کنم. بحث و حرف مشترک زیادی با هم داریم».

۲-۴. عدم وابستگی به دوستان مجازی: «یکی از دلایلم برای برقراری رابطه مجازی این است که چون رو در رو در ارتباط نیستیم وابستگی هم به وجود نمی‌آید و هر موقع خواستم می‌توانم به ارتباط خاتمه دهم».

۲-۵. سرگرمی: شماری از کاربران اظهار داشتند که دوستان مجازی برایشان جنبه سرگرمی و تفریح دارد. «دوستان مجازی زیادی دارم که برای پر کردن اوقات فراغت با آنها دوست می‌شوم و بیشتر جنبه سرگرمی دارد. مثلاً اطلاعات نادرست در مورد هویتم به آنها می‌دهم مثلاً می‌گویم پسر هستم».

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

بحث و نتیجه‌گیری

روابط آنلاین در مقایسه با روابط واقعی اغلب سطحی و ناپایدار و در عین حال پیچیده هستند (سابرامانیام[1] و گرین‌فیلد، ۲۰۰۸). این نوع ارتباطات در آغاز فاقد ویژگیهایی مانند تماس منظم، اثرگذاری عمیق و تبادل اطلاعات درباره بافت اجتماعی است، اما می‌تواند به تدریج عمق بیشتری یابد و به طور مؤثر نقش آفرین باشد و زمینه‌ساز ملاقاتها و مجاورتهای مادی شود و به لغزشها و انحرافات جدی‌تر بینجامد.

نوجوانان و جوانانی که روابط آنلاین را شکل می‌دهند، احتمالاً بین جهان واقعی و مجازی تعارضات بیشتری را تجربه می‌کنند. در واقع افرادی به اینترنت وابسته می‌شوند که نیازهایشان در دنیای واقعی ارضا نمی‌شود و سعی می‌کنند تا کمبودها و ضعفهای خود را در اینترنت جست و جو کنند و از آن به مثابه وسیله‌ای برای اثبات و ارتقای روابط و ایجاد روابط جدید استفاده کنند. چنین افرادی از دوستیهای خود در دنیای واقعی غافل می‌شوند و زمان بسیاری را صرف دوستیهای آنلاین می‌کنند تا از این طریق حمایت اجتماعی را به دست آورند که در دنیای واقعی به آن دست نیافته‌اند (اسمائل و همکاران،۲۰۱۲). در واقع اینترنت، به منزلهٔ رسانه ای ارتباطی و سرگرم کننده، زندگی مفرح و امنی را برای شماری از افراد مهیا می‌کند که در دنیای واقعی انکار شده‌اند. به طورکلی کسانی تمایل به این روابط دارند که گرایش به تنهایی، فرد–محوری، خانواده‌گریزی و یا افسردگی پیدا کرده‌اند. تمایل به تجرد، واپس زدگیهای جنسی و البته تنفر از ارتباطات واقعی بیرون از اینترنت و شکستهای عاطفی دلایل خوبی برای تجربه روابط از جنس مجازی است. فضاهای اینترنتی، فرصتی است تا کاربران تصویر مطلوب، قابل پذیرش و غیرواقعی از خود و ویژگیهای شخصیتی و روحی‌شان ارائه دهند. در این فضا افراد با به‌کارگیری نامهای مستعار و دادن اطلاعات نادرست، جذاب و غیراخلاقی، زمینه‌ای برای برقراری ارتباط با جنس مخالف فراهم می‌آورند. این امر ایجادکنندهٔ نوعی هویت کاذب است که گاهی سبب ایجاد صورتهایی جدید از عشقهای مجازی می‌شود که به عشقها یا دوستیهای اینترنتی معروف است. این مورد در سالهای اخیر رشدی مضاعف داشته است و جوانان علاقه بسیار به برقراری این‌گونه روابط نشان می‌دهند. اگر چه مجازی بودن این روابط سبب می‌شود که نوجوانان این دوستیها را بی‌خطر بدانند، اما این روابط با منتقل شدن به جهان واقعی مشکلات حقیقی بسیاری با خود به همراه می‌آورد.

1. Subrahmanyam

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

همچنین نوجوانان درونگرا و برخی از افرادی که به سبب شرایط تربیتی، از عزت نفس مطلوب و اعتماد به نفس کافی برخوردار نیستند، به این دلیل که از ارتباطات خود در زندگی واقعی ناخشنودند و نیاز دارند تا فقدان روابط شخصی‌شان را جبران کنند، به ارتباطات آنلاین می‌پردازند. در چنین شرایطی اینترنت مکانی امن برای این منظور است، زیرا زمانی که آنها با خیال راحت پشت صفحه نمایش نشسته‌اند، می‌توانند بر کمرویی و دلهره خـود غلبه کنند. کاهش نشانه‌های دیداری و شنیداری گفتگوی اینترنتی نیز احتمالاً اضطراب اجتماعی را کاهش می‌دهد (گراس[1]، ۲۰۰۴). در واقع این افراد ممکن است با پناه بردن به شبکه‌های اجتماعی و از طریق ابراز وجود در گروههای اجتماعی، کوشش کنند تا مشکل خود را کاهش دهند. چنین افرادی بیش از افراد برونگرا و با عزت نفس و اعتماد به نفس کافی، در معرض ورود به روابط عاطفی ـ جنسی در فضای مجازی هستند. همچنین از آنجایی که حمایت اجتماعی با ارتباطهای اینترنتی آسان‌تر به دست می‌آید، از این رو در این فضا افراد بسیاری اطلاعات شخصی خود را با دیگران در میان می‌گذارند، بدون اینکه از طرد شدن و در معرض داوری قرار گرفتن بترسند. افزون بر این کاربران در این فضا می‌توانند بدون اینکه هویت واقعی خود را بر ملا کنند، در نقشهای گوناگون ظاهر شوند و هویتی جدید را شکل دهند تا از آن طریق احساس سرخوشی و لذت کنند. همچنین فضای سایبری به منزلهٔ یک رسانه جمعی نوشتاری بدون مواجهه با محدودیتهای رسانه‌های نوشتاری واقعی، این امکان را برای همه افراد فراهم می‌آورد که آزادانه تا حد کتمان هویت واقعی خویش، اندیشه‌ها و احساسات خود را به دیگران منتقل و از رهگذر امکان بازتاب اندیشه‌ها و احساسات به مخاطبان به ترمیم اندیشه‌ها وغنای احساسات خود مبادرت ورزند و ناتوانیها و محدودیتهای موجود در محیط واقعی خود را جبران کنند (حسینی،۱۳۸۴). ارتباطهای مجازی، هر چند به صورت موقت و کوتاه مدت، عزت نفس چنین افرادی را به صورت کاذب بالا می‌برد و احساس اقتدار و جذابیت در آنها پدید می‌آورد، اما این امر، در حقیقت، سرپوش نهادن بر واقعیتها و اختلالهایی است که عمیقاً نیازمند درمان روان‌شناختی است و ارتباطهای مجازی هرگز آن را برطرف نمی‌کنند، بلکه تنها آثار و پیامدهای آن را به تعویق می‌اندازد. این افراد اگر چه ممکن است در فضای مجازی، احساس آرامش، بزرگی، اقتدار و مهم بودن داشته باشند، اما کم‌کم به این دوستیها وابسته می‌شوند و علاوه بر غفلت از درمان روانی و شخصیتی خود، آرام‌آرام به شخصیتی دو لایه تبدیل می‌شوند. دوستیهای این افراد معمولاً کوتاه، ناقص و ناکام است و هرگز به رابطه‌های واقعی کامیاب‌کننده و سازنده

1. Gross

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

منتهی نمی‌شود. همین امر، ممکن است مشکلی دیگر به نام هرزگی ارتباطی را برای آنها ایجاد کند و شدیداً به آشفتگیهای روانی آنان دامن بزند. از سویی هم طبق فرضیه ثروت، ثروت می‌آورد[1] (دجارلایس و ویلوبی[2]،۲۰۱۰) نوجوانان برونگرا به ویژه آنهایی که تعاملات اجتماعی رضایت‌بخش داشته‌اند، ممکن است از طریق اینترنت در پی کسب فرصتهای بیشتری برای معاشرت با دیگران باشند(شلدون،۲۰۰۸؛ تپرز، لویکس، کلیمسترا و گوسنز[3]، ۲۰۱۴) تا بدین وسیله پیوندها را از طریق سرگرم شدن به اینترنت و روابط اینترنتی حفظ کنند.

با توجه به نتیجه پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود که برای کاربران گروههای سنی نوجوان، برنامه‌های آموزشی مؤثر مانند آموزش مهارتهای حل مسأله و مهارتهای ارتباطی در خانه یا مدرسه طراحی و ارائه شود تا این گروه از کاربران که در گروه پر خطر قرار دارند، راههای مناسب استفاده از اینترنت را بیاموزند. نمونه مورد بررسی پژوهش حاضر نوجوانان دختر بودند؛ از این رو پیشنهاد می‌شود این پژوهش روی گروههای دیگر جامعه در طیفهای سنی مختلف نیز اجرا شود.

1. The Rich Get Richer Approach
2. Desjarlais & Willoughby
3. Teppers, Luyckx, Klimstra & Goossens

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

منابع

اعرابی، سید محمد و بودلایی، حسن. (۱۳۹۰). استراتژی تحقیق پدیدارشناسی. *روش‌شناسی علوم انسانی، ۱۷*(۶۸)، ۳۱-۵۸.

حسینی، سید حسن. (۱۳۸۴). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر. *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۱*(۲و۳)، ۱-۱۷.

کوثری، مسعود؛ عرفانی حسین‌پور، رضوانه و عموری، عباس. (۱۳۹۱). الگوهای کاربری تلفن همراه در میان جوانان ایرانی؛ کارکردها و کژکارکردها در زندگی روزمره. *مطالعات جامعه‌شناختی، ۱۹* (۲)، ۲۵۹-۲۸۷.

معیدفر، سعید؛ حبیب‌پور گتابی، کرم و گنجی، احمد. (۱۳۸۴). اعتیاد اینترنتی؛ علل و پیامدهای آن. *رسانه، ۱۶* (۳)، ۳۹- ۶۸.

Baek, Y. M., Bae, Y., & Jang, H. (2013). Social and parasocial relationships on social network sites and their differential relationships with users' psychological well-being. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *16*(7), 512-517.

Bahk, C. M., Sheil, A., Rohm, C. E. T., & Lin, F. (2010). Digital media dependency, relational orientation and social networking among college students. *Communications of the IIMA*, *10*(3), 69-78.

Boyd, D. (2006). Friends, friendsters, and Top 8: Writing community into being on social network sites. *First Monday, 11*(12), Available at https://firstmonday.org/article/view/1418/1336

Cehyan, A. & Cehyan, E. (2008). Loneliness, depression, and computer self-efficacy as predictors of problematic Internet use. *Cyberpsychology & Behavior*, *11*(6), 699-701.

Courtois, C., All, A., & Vanwynsberghe, H. (2012). Social network profiles as information sources for adolescents' offline relations. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *15*(6), 290-295.

Desjarlais, M., & Willoughby, T. (2010). A longitudinal study of the relation between adolescent boys and girls' computer use with friends and friendship quality: Support for the social compensation or the rich-get-richer hypothesis? *Computers in Human Behavior*, *26*(5), 896-905.

Drouin, M., & Tobin, E. (2014). Unwanted but consensual sexting among young adults: Relations with attachment and sexual motivations. *Computers in Human Behavior, 31*, 412-418.

Durkee, T., Kaess, M., Carli, V., Parzer, P., Wasserman, C., Floderus, B., … Wasserman D. (2012). Prevalence of pathological internet use among adolescents in Europe: demographic and social factors. *Addiction*, *107*(12), 2210-2222.

Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, *12*(4), 1143-1168.

Fung, C. (2016). *The relationship between meaning in life, adolescent-parent attachment, and Internet addiction among Chinese adolescents in Hong Kong. Doctoral dissertation*, Northcentral University.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

Giota, K. G., & Kleftaras, G. (2013). The role of personality and depression in problematic use of social networking sites in Greece. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 7*(3), article 6.

Griffiths, M. (2005). A 'components' model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use, 10*, 191-197.

Gross, E. F. (2004). Adolescent Internet use: What we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology, 25(6)*, 633-649.

Gu, M. (2012). *A study of adolescents' Internet use and Internet addiction in Shanghai, China: Implications for social work practice.* Doctoral dissertation, The Chinese University of Hong Kong.

Ko, C. H., Yen, J. Y., Yen, C. F., Lin, H. C., & Yang, M. J. (2007). Factors predictive for incidence and remission of Internet addiction in young adolescents: A prospective study. *Cyberpsychology & Behavior, 10*(4), 545-551.

Kujath, C. L. (2011). Facebook and MySpace: Complement or substitute for face-to-face interaction? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *14*(1-2), 75-78.

Lam, L.T., & Peng, Z.W. (2010). Effect of pathological use of the internet on adolescent mental health: A prospective study. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 164*(10), 901-906.

Lee, Y. H., Ko, C. H., & Chou, C. (2015). Re-visiting internet addiction among Taiwanese students: A cross-sectional comparison of students' expectations, online gaming, and online social interaction. *Journal of Abnormal Child Psychology, 43*(3), 589-599.

Lenhart, A., Madden, M., & Hitlin, P. (2005). *Teens and technology: Youth are leading the transition to a fully wired and mobile nation*. Washington DC: Pew Internet & American Life Project.

Mesch, G. S., & Talmud, I. (2006). Online friendship formation, communication channels, and social closeness. *International Journal of Internet Science, 1*(1), 29-44.

_____ . (2007). Similarity and the quality of online an offline social relationships among adolescents in Israel. *Journal of Research on Adolescence, 17*(2), 455-466.

Niemz, K., Griffiths, M. & Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological Internet use among university students and correlations with self-esteem, the General Health Questionnaire (GHQ), and disinhibition. *Cyberpsychology & Behavior*, *8*(6), 562-570.

Park, S. K., Kim, J. Y., & Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlation with family factors among South Korean Adolescents. *Adolescence*, *43*(172), 895-910.

Sheldon, P. (2008). The relationship between unwillingness-to-communicate and students' Facebook use. *Journal of Media Psychology*, *20*(2), 67-75.

Smahel, D., Brown, B. B., & Blinka, L. (2012). Associations between online friendship and Internet addiction among adolescents and emerging adults. *Developmental Psychology, 48*(2), 381-388.

Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, *18*(1), 119-146.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

Teppers, E., Luyckx, K., Klimstra, T. A., & Goossens, L. (2014). Loneliness and Facebook motives in adolescence: A longitudinal inquiry into directionality of effect. *Journal of adolescence*, *37*(5), 691-699.

Thadani, D. R., & Cheung, C. M. K. (2011). Online social network dependency: Theoretical development and testing of competing models. In *Proceedings of the 44th Hawaii International Conference on System Sciences*, Kauai, Hawaii, USA.

Valkenburg, P. M., Peter, J., & Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *Cyberpsychology & Behavior*, *9*(5), 584-590.

Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology*, *43*(2), 267-277.

Wallace, P. (2014). Internet addiction disorder and youth. *EMBO Reports*, *15*(1), 12-16.

Walrave, M., Vanwesenbeeck, I., & Heirman, W. (2012). Connecting and protecting? Comparing predictors of self-disclosure and privacy settings use between adolescents and adults. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, *6*(1), article 3.

Windham, R. C. (2007). *The changing landscape of adolescent Internet communication and its relationship to psychological adjustment and academic performance.* Doctoral dissertation, The George Washington University.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]

[DOR: 20.1001.1.26766728.1398.16.1.4.9]
[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-02]